

**АЛМАНАХ
НОВА
БЪЛГАРСКА
ЛИТЕРАТУРА**

***ПРОЗА
2017***

БУКВИТЕ

Алманах „Нова българска литература Проза 2017“
Copyright © 2017 Фондация „Буквите“
© Издател Фондация „Буквите“
ISSN 2367-7937

Александра Шаханова

С ТЕБЕШИР И МОЛИВ

(из спомените на една учителка)

Из IV глава – Моят втори университет;

В началото на учебната 1971/1972 година, по време на т. нар. септемврийски съвещания, се срещнах с моя преподавател по литература от някогашната Търговска гимназия Георги Гутев. През краткия ми пет-шестгодишен стаж като гимназиална учителка с него се виждахме много рядко, случайно или по време на есенните съвещания. Но през учебната 1968/1969 година, когато часовете по литература в Техникума по дървообработване, където бях назначена като млад специалист, намаляха, аз си допълвах годишния норматив в Икономическия техникум (Търговска гимназия), където моят стар учител все още преподаваше. Тогава бях бременна с втория си син и всички колеги, някои от които бяха и мои учители, се отнасяха с мен като със своя ученичка. Чувствах се неудобно да съм сред толкова изявени преподаватели, между които автори на учебници и носители на клас-квалификация и това ме задължаваше да работя много повече за своето усъвършенстване като преподавател. най-голямо внимание тогава ми отделяше моят някогашен учител по литература с практическите си наставления най-вече при проверка и оценка на писмените работи. „Намери най-кратките и точни рецензии – ми казваше той, – които да съдържат словесната ти оценка, отговаряща на цифровата и по този начин ще имаш нещо като готов шаблон... Това ще ти пести време и усилия!“ Аз, разбира се, не приех този негов съвет, защото не понасям шаблоните и не можех да допусна някой мой ученик един ден да каже за мен: „Тя ми пише едно и също в рецензията си, като че ли писмената ми работа не се различава от предходната...“

Връщам се малко назад, към есента на 1971 година, когато все още бях на длъжност възпитател-консултант в Обществено за средношколци в града, а моят учител все още

преподаваше в Икономическия техникум. Бяха му останали съвсем малко години до пенсиониране, чувстваше се вече уморен и най-вече притеснен от нововъведенията в учебната програма по литература. Бяхме седнали един до друг в големия салон на Музикалната гимназия, където се провеждаха септемврийските ни съвещания, и той ми сподели опасенията си, че едва ли ще му стигнат силите да се захване с нови методики. Аз на свой ред му разказах за работата си като възпитател-консултант, която бях приел за кратко време, докато малкото ми дете тръгне в детската градина. Споделих му защо предпочитам още две години да остана там и му обясних какво е естеството на възпитателската работа – няма ежедневна подготовка на уроци, няма урочни планове, няма стриктно спазване на годишното разпределение на учебния материал, няма проверка на ученически писмени работи... По това време изискванията към учителя по литература бяха големи – не можеш да насрочиш класна работа без да си проверил, оценил и рецензирал най-малко две домашни и една контролна работа за учебния срок. Споделих намерението си още две години да не кандидатствам за преподавателско място, за да имам достатъчно време за децата си – двегодишния Георги и по-големия Александър, който беше вече гимназист. Но сметката ми, както се казва, излезе крива, защото моят учител неочаквано ми предложи да си разменим местата.

Много съм изморен, Александрина!... И при тая нова учебна програма вече не ми се влиза в час. Искам ти да заемеш моето място в училището, където съм ти преподавал, а аз да отида на по-спокойната работа като възпитател-консултант. Надявам се, че няма да ми откажеш тази размяна...

Но, другарю Гутев, аз имам малко дете, а по-големият ми син ще бъде тази година осмокласник в езикова гимназия... Трябва да му помагам!...

Аз твърдо съм решил до пенсионирането си да работя като възпитател, независимо в училище или в Обществитието за средношколци – където има вакантна длъжност... За моето място в Икономическия техникум ще се появят много кандидати... Защо да не си ти тази, която ще ме замести?... Сега или никога може би няма да имаш тази възможност да работиш в училището, което си е твое! – почти ултимативно ми каза той.

Не издържах на изкушението и с ясното съзнание за трудностите, които ме очакват, приех изненадващото за мен предложение. Двамата с моя учител отидохме в отдел „Просвета“ и си подадохме молбите за размяна на местата. Началник на отдела тогава беше познатият ми съквартирант от таванския етаж, на който известно време живяхме заедно двете семейства – Цветан Максимов. Той видя нещо резонно в тази размяна между възрастен преподавател и негова ученичка. Нещо повече – зарадва се на тази приемственост и ми пожела да надмина своя учител.

Така в началото на 1971/1972 година започна най-хубавият период от моето учителстване. Трудно ми беше, но тогава бях млада и за всичко намирах сили. Това училище, което винаги с гордост наричам мое, се превърна във втория ми университет. Попаднах в средата на висококвалифицирани преподаватели, голяма част от които и мои учители. Много от тях бяха носители на висока степен клас-квалификация, други, като Августина Маймарева, автори на учебници. И всеки от тях тежеше на мястото си и като специалист по своя учебен предмет, и като авторитетна личност в едно от елитните училища в град Русе. Не мога да пропусна имената на моите учители, които ми бяха вече и колеги – Станчо Станчев, който ми преподаваше по счетоводство, а сега беше зам. директор по задочното обучение; Теодор Теодоров – по основи на държавата и правото; Ягода Илчева – по руски език, Милка Петкова – по планиране; Никола Арабаджиев – по физика, както и вече споменатата Августина Маймарева – по политическа икономия... Всички те ме помнеха като ученичка и това ме задължаваше да работя много, за да се чувствам добре като техен колега. Освен мен, в училището имаше и още двама мои съученици, с двестри години по-големи, които бяха завършили Стопанската академия в Свищов и отдавна преподаваха по специалните предмети. Това бяха Светла Михова и Йордан Лазаров, вече утвърдени преподаватели и, за разлика от мен, с тях никой от нашите учители не се отнасяше като към ученик.

Моят стар учител Георги Гутев често ме навестяваше – явно му беше мъчно за училището, в което беше преминал целият му стаж като преподавател по литература. Спомням

си, че по време на едно свое посещение беше подхвърлил шеговита реплика към другия негов дългогодишен колега – Веселин Милушев.

Е, приятелю, как успявате да се сработвате сега – младостта и старостта?... Имам предвид сработването като преподаватели по един и същ учебен предмет...

Явно малко позасегнат на възраст (тогава Веселин Милушев беше около 45-годишен), му отговори с присъщото си чувство за хумор:

Какво говориш, драги ми колега?... За каква старост намекваш?! Аз тъкмо се каня да ухажвам младата преподавателка по литература, а ти говориш за такива отчайващи възрастови граници!... Пък и едва ли с нея ще делим някога мегдан в училище.

Така започнаха нашите отношения с Веселин Милушев – от едно ясно изразено страхопочитание в началото, в колегиалност и приятелство, прераснали по-късно в пламенна любов. Страхопочитанието, или по-точно респектът, се дължеше не само на големия му авторитет като литератор, но и на шеговито-ироничния му тон, с който разговаряше с колегите си. С острия си, режещ като бръснач ум и с убийствената си самоирония той парираше всеки опит да бъде засегнат на чест.

Поради големия брой ученици (паралелките в училище бяха най-малко по пет на випуск), ние учехме на две смени – първи и трети курс преди обед, втори и четвърти – след обед. Ние с Веселин бяхме в различни смени и затова се срещяхме в училище само по обяд, в края на първата и в началото на втората смяна, която за мен беше по-удобна. Сутрин спокойно приготвях закуската, изпращах по-големия си син на училище, съпруга си – на работа, а малкия Георги завеждах в детската ясла. Малко време отделях за домакинството, защото всички обядвахме във ведомствен стол, а понякога вземахме от там и храна за вечеря. И тъй като оставах сама почти целия преди обед, аз имах възможност спокойно да подготвям уроците си.

През всичките тези години в Икономическия техникум се стараех да бъда добра майка, съпруга, домакиня и към всичко това и преподавателка по един от най-важните

учебни предмети. За мен беше ясно, че наученото в университета не е достатъчно, за да бъде добра учителка и затова отделях много време за самообразование, защото исках поне малко да се доближа до равнището на моите някогашни преподаватели и настоящи колеги. А що се отнася до Веселин, аз се чувствах като плаха негова ученичка и когато се налагаше да го заместявам по време на по-дългите му отсъствия, се страхувах да вляза в клас, на който той е преподавал. Знаех, че не съм на неговото равнище и това създаваше у мен известно чувство на малоценност. А когато трябваше той да ме замества, аз се боях, че моите ученици много бързо ще усетят разликата между големия преподавател и неопитната учителка, която е събрала едва петгодишен преподавателски стаж.

Тези мои притеснения и голямото ми желание да стана добра учителка по моя учебен предмет ме накараха да потърся нов начин за професионална квалификация. Тъй като с Веселин бяхме винаги в различни смени, аз имах възможност да посещавам негови часове, разбира се с предварителна уговорка и негово разрешение. Той никога не е отказвал да приеме когото и да било, защото беше уверен във възможностите си и нямаше страх и притеснение дори и от най-висшестоящите чиновници в инспектората по образованието. Беше опитен преподавател, ръководител на школа за проучване и внедряване на добрия педагогически опит, автор на най-интересните доклади или научни съобщения по време на ежегодните педагогически четения. А когато нашият град беше домакин на национална конференция по литература, пак Веселин изнесе основният доклад, съпроводен с открит урок в присъствието на главните специалисти по български език и литература в Министерството на народната просвета – София Филипова и Иванка Тодорова. Но независимо от тези негови изяви той не беше между най-награждаваните учители – не помня да е имал някакъв орден или медал за заслуги. Това беше така поради неговата вечна опозиционерска позиция и категоричния му отказ да влезе „в партията на болшинството“, както обичаше да цитира един герой на Алеко Константинов. Нещо повече – често печелеше гнева на тези, за които той казваше, че „и хлябът,

и ножът са в ръцете им“. И тъй като умееше да си служи с литературни цитати, той често добавяше със самоирония: „Как да вляза, бе чичо, като не ме приемат?!“ Често съм го чувала да казва в тесен приятелски кръг, че ако не са децата му, които е длъжен да отгледа и изучи, не би се подчинявал така сляпо на „такива глупаци, които са там горе, защото не са способни да работят това, което правим ние тук, долу...“. Разбрах колко му е трудно да се примирява, да си затваря очите и да премълчава. Знаех също, че той съзнателно търсеше усамотение в две неща – книгите и алкохола. „Без тях – казваше ми той по-късно – не бих могъл да оцелея... Бих полудял!“

С течение на времето, може би към края на втората ни съвместна учебна година, моето страхопочитание към този човек се превърна във възхищение и естествено в стремеж към подражание. Все по-често се улавях, че започвам да преподавам като него, да общувам с учениците в неговия стил и да ставам все повече критична към тези, които не ме гледаха с добро око. А имаше и такива, но те не бяха сред моите стари учители. Често злобата и завистта идваха откъм женската страна, особено когато стана ясно, че Веселин проявява към мен по-специално внимание. „Как си, добре ли си?“ – ме попита веднъж той по време на изпитна сесия със задочници. Явно беше забелязал някаква промяна в мен през тези две учебни години. Спомням си добре какво му отговорих: „Все по-трудно ми става да вирея в този педагогически климат...“, на което той се засмя и каза: „Метафората ти е точна!“

И през третата учебна година аз продължавах да посещавам неговите часове, особено когато ми беше трудно при изучаването на някой автор или отделна негова творба. Спомням си, че една сутрин, след като рано-рано заведох сина си в детската градина, още преди първия учебен час бях в учителската стая. Когато влезе, Веселин явно се изненада, че ме вижда.

— А ти, момиче, защо не спиш?... Какво правиш толкова рано в училище? – ме попита той със строг, но не груб тон.

— Ами... аз съм тук днес заради „Индже“... Едно пред-

варително попълнено квадратче в материалната книга ми подсказа, че днес ще го преподаваш... Мога ли да вляза с теб в този час?

— Ти винаги си добре дошла в моите часове, защото си не само една прилежна ученичка, но и мое вдъхновение!... – пошегува се той.

Тези негови думи бяха чути от няколко чифта уши и мисля, че от този момент подозрителността на някои колеги към нас стана по-явна. Най-голямото им стъписване обаче беше, когато Веселин, влизайки в учителската стая, с изискан, почти театрален жест, си свали меката шапка и с дълбок поклон се приближи към мен, целуна ми ръка и каза: „Александрина, дължа ти извинение. Снощи дълго размишлявах и установих, че ти беше права в нашия вчерашен спор.“ Всички присъстващи бяха изумени от постъпката му – той, заядливиат, вечно ироничен и критичен спрямо събеседниците си човек, сваля шапка с думи на извинение пред една жена, много по-млада и неопитна преподавателка от него?! Тогава сигурно са се убедили, че колегиалното му отношение към мен е преминало на по-друга плоскост.

Анелия Тушкова

„ЖАНА Д`АРК“ ОТ ДОЙРАН

(в памет на загиналите в Дойранската епопея)

Любима, не пиша. Не мога. Говòри тя – Душата ми...

Есен е. И е тъжно. Листата са жълто-кафяви и странно сухи. Вчера валя, но учудващо за ноември се появи топъл вятър, който изсуши повърхността на земята и понесе със себе си падащите от клоните листа. Небето е сиво-синьо, чисто и високо. Тихо е. Все едно съм в гробище. Все едно съм единственият жив човек тук. Сякаш съм застанал на границата между живота и смъртта, прекрачил с единия крак в небитието, стъписан от спомени, заслепен от болка.

Есен е. И е тъжно. Тъжно е, не само защото е есен. Тъжен съм и аз. Тъгата е пропила мястото, на което се връщам сам, гологлав и цивилен. Всмукала се е като отрова в мен и ме изяжда, разяжда и мори ден след ден.

Войната. Загубихме я... след толкова спечелени битки. И сега си плащаме, заради това, че печелихме. Прусците на Балканите! Гордост и проклятие! Победените винаги плащат. Победените винаги са виновни. Победени – без да сме загубили битка и без да са пленили наше знаме. Тогава не вярвах. Не исках. Не можех. Но? Извоюваното с кръв се изгуби на масата на преговорите.

Политика.

Цинична политика стъпила върху труповете на толкова загинали. Лицемерие. Цинизъм. И безчувствие. И забрава покрива загиналите от щикове по полята, от откосите на картечните при заповедта „на нож“, от газовите атаки в окопите, от болестите. Ужасната война. Позиционната война. Окопната война и ние войниците от 33 Свищовски пехотен полк. И онова на знамето – „С нами Бог“.

Трескави са мислите ми. Знаем. Объркани. Тежки. Натезжали като лятна мараня. Горчиви са, като пелин, който пиеш само, за да забравиш – незабравимото. И не мога да избягам от тях. А и как бих могъл? Та аз сам ги викам. Приканвам. Приласкавам. Желая. Както виках, приканвах, приласкавах и желаех теб – „Жана Д`Арк“ от Дойран.

Есен е. И е тъжно. Листата са жълто-кафяви и странно сухи. А на езерото пред мен, сякаш пак е пролет. Онази пролет на 1917 г. Спокойно е и гладко, като почистена цев на картечница, готова да изстрелва – покосяващ огън. Гладко е, но изведнъж около мен почват да падат снаряди. Водата изригва. Плиска. Тресе се. Изплашена, ранена, потънала в кръв и стенещи хора. Артилерията на врага бълва след всеки снаряд – смърт. Но ние стоим и удържаме позициите. Може ли да е иначе!? Та тази земя, която те обстрелват ожесточено – е наша, изконна, любима. Любима земя. Както ми е любимо и лицето ти. Зървам го в лазарета младо, бяло и овладяно. Лице с очи – жар.

Ти – милосърдната сестра успокояваш с думи. Утоляваш болката с ръце. Превързваш раните. Помагаш на доктора без умора. Затваряш очите на умрелите момчета и преглъщаш бързо внезапно бликналите си сълзи. Ти си „Жана Д`Арк“ от Дойран. Всички ти викат така. А аз ти казвам просто – Любима. Жената-момиче, в която са съсредоточени в едно всички образи на всички жени – на майката, сестрата, годеницата. Ти си моята вяра, моята смелост, моята нежност, моята любов. Зървам те и те обиквам спонтанно – един бликнал внезапно дъжд, едно земетресение разлюляло земята, една перфектна морска буря. Обиквам те, както се обича един път в живота.

Любима...

Знам, че плачеш нощем, за да не те видят ранените, умиращите и онези – новите, които отиват на смърт. Плачеш и ме чакаш – мен офицерът от 33-ти Свищовски пехотен полк.

Идвам. Аз винаги идвам. И те прегръщам, моя „Жана Д`Арк“ от Дойран. И в тази прегръдка се заключава всичко – нашето общо начало, нашата споделена тъга и нашият страх от смъртта. Страх те е, че ще ме загубиш от картечен откос, щик или артилерийски снаряд. Страх те е, че точно ти ще трябва да затвориш безжизнените ми очи, чувайки как изпускам последния си дъх. Страх. Страх. Страх. Остави страха, Любима! Остави го да си иде тази нощ. Нека препуска далеч – да се върне пак при Сомма и при Марна, да отиде на другите фронтове. Пусни го да върви и забрави за утре, нищо че утре е близо на някакви си броени часове. Отърви

се от страха, Любима и ме погледни! Тук. Сега. Завинаги. Чуй сърцето ми. То шепти, че ще оживея. Ще живееш – казва! Погледни ме, мила моя и не спирай устните ми. Те ще попият сълзите, страха и болката. Излишно е да се тревожиш в този миг.

Мигът. Притежаваме единствено него...

И пак падат снаряди. И пак вали порой от куршуми. И пак викаме мощно „Ура“ ние – мъжете, момчетата, войниците от позициите при Дойран. Тресе се водата. Стене земята. Атака след атака. Но врагът не прави пробив никъде, защото срещу него са прусаците на Балканите, тези които не са загубили нито една битка, но ще загубят войната – Първата световна, Позиционната, Окопната. Това не е ли цинизъм? Не е ли подигравка на съдбата? Не е ли подреждане на пасианси от „Великите“!? Изпитвам отвращение, гняв и безсилие.

„Великите“!!!

Есен е. И е тъжно. Тъжно е, не само защото е есен. Тъжно е, понеже тя умря тук. Онази, която лекуваше, успокояваше, вдъхваше надежда и вяра, загина при Дойран. Не тя склопи очите ми, а аз нейните. Не тя чу как изпускам последния си дъх, а аз чух нейния. И виках без глас. И плаках без сълзи. И кървах без да съм ранен, аз офицерът от 33 Свищовски пехотен полк.

Победа! Победата. Да победихме. Пак! И при Дойран. Но загубихме войната. И не само нея, загубихме и сърцето си – „Жана Д`Арк“ от Дойран. Голямото сърце, което наричах просто – Любима! Не пиша.

Не мога. Говори тя... Душата ми

НЕИЗБЕЖНИЯТ

Обичам джаза! И то много. Затова още с влизането в бара, се спирам и затварям очи. Парчето, което зазвучава, ме праща далеч отвъд Атлантика, чак в Ню Орлиънс. И за миг забравям за какво съм дошъл тук. Сещам се, чувайки смеха ви. Въпреки оскъдната светлина и многото хора, виждам компанията ви и по вените ми се разлива доволство. Защо търся именно вас? Просто е. Искам да видя реакцията ви, щом разберете новината. Освен това сте ми интересни с наивния си оптимизъм и със заблудите, в които вярвате. Приближавам се целеустремено към масата ви и ви се усмихвам. После сядам на единствения незает стол, запазен за приятеля ви. Знам, че той няма да се появи повече. Откъде знам ли? Нали аз му попречих да дойде!

Та сяда и казвам:

— Здравейте! Драго ми е да ви видя! – това са банални думи, но във вашето общество са критерий за добро възпитание.

Докато се усмихвам и прекръстосвам крака, забелязвам в погледите ви учудване и лека насмешка. В първия момент си казвате – припознал се е човекът (та той животът е пълен с такъв род обърквания). Но след като оставам все още седнал на единствения свободен стол и отгоре на всичко си поръчвам питие, ме нарочват за навлек. Наглото ми поведение ви изнервя и вие се споглеждате един друг. Обаче сте възпитани и не ме прогонвате, а вдигате питиетата си към мен за наздраве.

Чашите с двата пръста алкохол и с плуващите кубчета лед се сблъскват в средата на масата и всички вие отпивате. Отпивам и аз, и пак се усмихвам. Толкова сте прозрачни и предвидими. Наясно съм, че този род интимничене предизвиква онзи напълно логичен въпрос в главите ви: „Абе къде съм го срещал този?“ И всеки един от вас започва бързо да се рови в спомените си, правейки безплоден опит да открие лика ми сред стотиците такива, с които със сигурност е наблъскана паметта ви. Ала колкото и да се опитвате да сканирате в мозъците си образа ми, няма как да ме откриете в нито едно негово кътче, защото просто не ме познавате.

Или пък знам ли, може и да сте ме виждали в учебниците по история с качулка върху главата и с коса за косене. Може да ви е впечатлил зловещият ми външен вид, от който сте сънували кошмари като деца. После пораствайки, сте забравили облика ми, за

да ме откриете отново на концерт на Айрън Мейдън. Но там озъбеният ми череп и костеливите ми ръце държащи обикновено я косата спомената по-горе, я британското знаме, не са навявали страх в душите ви, а са ви забавлявали, докато въодушевено сте припявали с Брус Дикинсън песента: „The number of the beast“.

Отпивате отново от чашите и по очите ви разбирам, че не сте ме открили в спомените си. Значи със сигурност не ме познавате. За разлика от мен. Аз знам кои сте – простосмъртни и раними същества, създадени от Бог по негово подобие. Да, сътворени сте от него, но през целия си живот чакате моя милост със свити сърца. Аз съм онзи, който познава страховете ви, слабостите ви, мръсните ви мисли и дори мечтите ви. Всъщност не си падам по мечтите на простосмъртните, но пък е адски яко да наблюдавам как не се сбъдват. Забавлявам се с наивните ви заблуди, че от вас нещо зависи. Забавлява ме и надеждата, която отглеждате в душите си – надеждата на бунаците¹! Развеселявате ме с нелепата си увереност, че ако не днес, то утре може и успее да се реализирате в моето общество. И да бъдете. Да бъдете вечно! Всъщност няма как да съществувате във вечността, по простата причина, че рано или късно ще се сблъскате с мен. Не вярвате!? А трябва!

Срещата ни е абсолютно неизбежна. Както аз няма да ви пропусна, така и вие не можете да ме избегнете. Дори да отидете в Патагония или да речем в някое забутано селце от милион души в Китай, пак ще ви открия, защото такава ми е работата. А аз обичам работата си и съм невероятен работохолик.

О, не! Не съм сериен убиец, не съм и наемен такъв. Всъщност защо да не съм, щом мога да открия всеки и да го преведа в отвъдното.

Преди чашите ни да се срещнат отново след поредното „наздраве“ телефоните ви прозвъняват. Всеки от вас получава едно и също съобщение. Лицата ви се сковат. По зачервените ви от алкохола страни плъзва бледнина. Получената новина меко казано ви е зашеметила. Настъпва тежко мълчание, дори ви е трудно да дишате.

Не! Не ми казвайте! Аз вече знам – приятелят ви на чийто стол седя, никога повече няма да пие в компанията ви. Защо ли? Защото е срещнал мен – Неизбежния. А срещнеш ли Неизбежния, всъщност срещаш Смъртта.

¹ Думата е заета от турски – *bunak*. – *глупак*;

ПЕСНАТА НА ПИШУВАЧА

Рекох и тръгнах по белиот свет, за
да вида и аз как пишуваат другийте.
Вървах, вървах
толкоз много крачих, та цървулити съдрах,
джонгалити разраних
и стигнах най-накрая у онуй селище,
дет беа пишувацити.
И ко да вида, амчи те кът мени:
хем могат, хем не могат.
Хем знайват, хем не знайват.
И са успокоих, па земах и седнах
да са чуда туканка ли да остана
или да са върна?
Ама ония не ме искаят и аз са върнах
у наше село и фанах,
та изгорих, туй що бей написал.
И глеах огъня и пустити му пламъка
как хващат листята с думити
И словата, които бех напишувал –
тез глупаи мудрусти,
полетеха към висинето, опулено над мени
како жабешки очи.
Полетеха в едно с димут – сивкав и лютив.
Па заревах како вдувица
за туй, че никой человек
не рачи да мъ признай
за мъдър и вещь пишуваач.
Ривах, ривах.
Тръшках съ и спрех,
щот оките ми се пресушиха,
а душицата ми претръпна и загрубе
како ръките ми от сърпот.
Заприличах на земя
кога летос пресъхне.
И си рекох – спри се,

не мой се мъчи Пишувачо,
време ке мине и мъката ти ке премине.
Ми то мъката ке премине,
но не станува толкоз бърже.
Затуй коги падна темното
си сипах няколко чашки скоросмъртница
и пих дорде звезднкити не ги захвати
уплах от мойто пиени.
А па те завалийкити са скриа зад облакити
и мъ оставихъ насаме със скоросмъртницата.
От посли аз, Пишувачот не помнъ нищу...

И са събудих на сутрината.
А слънциту изпекло,
качило се на висинето и прежулва.
Аз замижах с натежали клепки, скляпах ли скляпах,
дорде главтъ ми се носеше от
снощноту пиени. И тъй мъ до мързе,
ала славата е по-силовата от ленивостта,
та затуй зех въгленот и
почнах да драскувам – „Песната на Пишувача“.
Тогаз ощи не знаях, че
тъз песна ке се пеюва из
целайта земя булгарска.
И се занизаха думити ми како ято ластунки.
И се заплеснах по тех.
Забраих и ниватъ да ора,
и гадовете да нарана и напоя.
И пишувах целиот ден, приведен и
озарен от красноречие и люботворство.
Ми то мисълта бърже тичеше
како ръка с бързеи.
И коги погледнах видех как
слънциту са търкаля у полето на запад,
как позлатява купити със синоту
и как багри с алтъни висинето.
Спрех, пустих въгленот и се захласнах
у таз божия убос. А сърциту ми уж беши кораво, мъжко
се напълни отма с блаженство.

Сетих, ке бех на прав път
и грабнах пак въгленот,
щот мислити търчаха и топуркаха у главата ми,
гаче бея цело стадо овци.

И започнах тей:

— Живело некога у едно село момче.

Оно денем превивало тело
на нивити чорбаджийски,
а коги падне темното,
палило свежята и скърцало с перото
на азбуката, дет двамата брайкя
напишували, коги светот
бил още чист от поганцити.

Пишувало момчето при даскала килиен
думити книжни и те греяли душинката му
како пламъкити у огъня.

Пишувало то и си мислело да обходи
Булгарско надлџ и на шир.

Да сбере мъдрустити на народъ страдающ.

Да опиши с прости слова
онуй що е застигнало и притиснало
туй робско племи.

Сека ноц момчето се зверило у написаноту
и си представяло как нарамва
бохчатъ и как ощи преди да бухне
изгревот напуца селоту.

Ама сека заран то стаало по темно
и земало сърпот, щото житуту
чекало рџките човешки да го сберат.

Ала еднџ момчето чуло за Пишувачите

И си рекло:

— Не мой веке жџна зџрноту, по-убаво
е да жџна думи – оставило сърпот и фанало пъта.

А он се гушил из шубрацити,
греял жџлтав и дџлог како необятниют свет
и мамел момчето, дето сакало да стани пишувач.

Мамел го и му бџрборил тихинко за
онуй голему селу пџлно с пишувачи.

За лесовете и за арните сгради,
приютяващи калугерити,
предаващи с прости слова
сички знания и мудрусти божи.
Мамел пъта и водил
момакот все на юг.
Слънциту зайдело, пуквало у сутрината
и надвисвало над тех по пладне.
Облакити се свивали, сетне се късали.
Месечината растяла,
зела формата на грош и почнала да намалева.
От после и пъта, и момчето
спрели и кандисали,
щот стигнали земятъ,
дет идно време била ромейска.
От там почвали големити солени води.
Люшкали се тез води,
мятали се на талази. Обгръщали сяко нещо –
живинка, гемия, ладия.
Замирал и се вълнували
како невестино сърце,
а сетне бушували в едно с бурити
и се блещили у висинето
гладки и сребристи гаче биле тепсии.
И момчето остаило пъта жълтав и долъг
и фанало еднъ гемия,
щото оно знаяло, ке тя ке го заведе
при пишувачити.
А там лъскали камбанариити,
звънкали камбанити,
белеели дуварити
и чернеели расата на калугерити.
Вляло момчето в първата черква,
а у нея греяли вощеницити,
миришел тамянот и ехтели словата божи.
Светцити го зяпали изписани с чудни краски,
следели го с ясните си немигащи очи
И карали сърцету му да трепка.
Тогаз досами олтара

то видело еднѣ дибела книга.
Рѣките му я обхванали и момчето
веке знаело, ке въпреки другийте
пишувачи, после многу времи
ке драскува своя дребна книжчица.
Ала немало как да знаюва,
ке таз книжчица в будуце ке распали огњя
на слободата у болгарското племѣ.

И минало доста времи.
Момчето надело расо и приело другу ими.

И под тонкия пламек на вощеницата
скърцало с пирото и ваяло думити,
а в душинката му покълнала верата,
ке то веке е Пишувач.

Посли момчето станало муж.

Он пишувал и кажувал божиити мудрусти.
И зел да чите книгити грецки у кои се говорило
за кхановити и царети болгарски.
Ала имало много народ от калугерити,
дека ич не го аресвали,
Та затуй нашиот монах напушил селоту
с храмовити христиенски и пойдавал
из земити робски.
А там болгарити все ощи живеели
тежко и биле рая.
Теглили муки големи и не знаели,
ке некога и те имали царство
како другийте народи.
Забраили те, ке биле слободни и горди чловеци,
со собствена черква, со книжници
и с многу големи храмови христиенски.
У онуй времи таме пишували
и создавали книги на болгарски език.
И знанието се множало и греело како слѣнциту,

Влачело истини како силните води на Дунава
и трепкало у сърцата на ситните дечиня.
Затуй монахот земал пирото и нощем,
коги почивал от долгия път, пишувал,
за да знайот робити
и да почнат да надигнат главити си,
па да видат, ке могат и те да бъдат слободни.

И настъпило лето господне
илядо седемстотин и шейсет и второ
и момчето, ке сакало да стани пишувач,
напишувало дребната си книжчица.
И таз книжчица, дет ич не била дибела
се умъкнала бавну, ама сигурну у сърцата
на българскоту робско племе
и запалила искрицата на възродението...

Е, туй напишувах аз,
па остаих въгленот
и разтворих книжчицата на онуй момче,
дет станало монах и видех, ке из начало започва тей:

„О, неразумни и юроде,
поради што се срамиш да се наречеш българин...”

КОРОНАТА

Старият град. Легендарният град. Градът край морето... Той се простирал отпред, ала пътят до селището приличал на река, понеже буря вилняла предните два дни. Старецът отдалеч забелязал тъмносивите облаци бълващи дъжд, светкавици и оглушителни гръмотевици. Ала не се изплашил. Той бил стар войн, с благородна кръв, владетел, затова страхът бил чужд на кралската му природа. Възрастният чужденец си представил как морските вълни връхлитат на талази брега и как помитат всичко по пътя си, но не се отказал. Продължил калния път, опирайки се на дебелината си тояга.

Бурният вятър постепенно отстъпил мястото си на южняка, който пък се взел бързо да суши покриви, дворове и улици. Градът изглеждал пуст, затова старецът стигайки центъра спрял и свъсил вежди. След миг презрителното изражение на лицето му се стопило и в очите с цвят на сутрешно небе се появила влага. най-сетне, след дълги скитания по широкия свят, намерил онова което търсел, онова заради, което изтърпял безброй унижения и лишения. Ниската постройка от сънищата изникнала пред очите му. По тънките му устни се разляла победоносна усмивка.

Пътуването свършвало тук!

Придърпвайки тъмната качулка по плътно към сбръчканото си лице, той пристъпил с твърди стъпки в двора. Някой го посрещнал, някой когото старецът наричан Захария – познавал. Този някой се казвал – Марк.

— Казват, че силата ти е колкото на три мечки. Погледът по-зорък от този на орела, издигащ се волен във висините, а ръката ти хващайки меча, надминава бързината на кобрата. Защо такъв човек като теб, на чиято глава, аз старецът виждам корона, живее в бедност? Нима всички са неблагодарни и са забравили какво стори за тях, Марк? – запитал възрастният чужденец, сядайки върху грубите стъпала, напечени от яркото слънце. – Забравиха ли, че ти им помогна да се обединят и да отблъснат варварите напираси към земите им? Забравиха ли твоята мощ и сила? Нима с тази малка къща засвидетелстват своята почти към теб? Нима не заслужаваш

богатство и власт? Не знаят ли, че ти си потомък на една от най-великите династии, населявали някога тази забравена от Бога земя?

Мъжът, когото чужденецът нарекъл Марк, се усмихнал, седнал до госта си и отвърнал:

— За мен легендите нямат значение. Нито съм силен колкото три мечки, нито съм бърз като кобра и зорък като орел. Но за едно си прав – роден съм с корона. Ала това прави ли ме по-достоеен от онзи, който оре земята? Прави ли ме по-добър от месеция хляб? Прави ли ме по-всеотдаен от рибаря, който става в ранни зори, за да налови рибата, която слагаме на трапезата си? Не, разбира се. Това, че преди години тръпнех да сложа корона на главата си, не означава, че съм най-добрият, най-силният и най-умният. Вярно е, някога бях принц и като такъв който си внуших, че единствен аз съм достоен да управлявам. Че нищо и никой не трябва да ми попречи по пътя водещ към трона. Възгордах се. Ослепах. Оглушах. Сърцето ми се превърна в камък. Виждах и исках единствено нея – короната. И войната между мен и брат ми не закъсня. Омразата ме превзе и ме поведе към дъното. Изгубих всички битки и бях принуден да бягам. От някогашната ми славна армия останаха шепа войни. Скитах се с тях, но и те ме изоставиха, посечени от вражески меч. А съюзниците ми? Те се отметнаха, преминавайки един по един на отсрещната страна. Никой не подкрепя губещите, нали? Душата ми преливаше от омраза. Мразех Бог, рода си, земята си, баща си. Мразех най-вече него. Той беше причината за враждата обхванала страната ни. Баща ми – кралят насъска синовете си, използвайки притегателната сила на короната. Манипулираше, използваше и се наслаждаваше на братоубийствената война.

Загубих не само хората, но и себе си. Мотях се по пътищата близо година и най-накрая дойдох тук, изпълнен с ненавист, ярост, гняв. И още първата вечер се сбих. Пиян от тежкото вино, щедро наливано от ръката на Дионис, едва не убих човека, който се опита да защити от наглостта ми дъщерята на ханджията. Местните ме изхвърлиха от селището си. Прокудиха ме като мръсно псе. Но аз се върнах.

— Защо се върна, Марк?

— Защо се върнах ли? Знам ли? Просто се върнах и заживях на бунището. Наливах се с вино и проклинах всеки, който се опитваше да ми даде съвет. Биех. Биеха ме. Заприличах на старец, въпреки че бях млад. А омразата? Тя ме превзе напълно и окончателно. Но? В един миг всичко се промени. Как стана промяната ще попиташ? Промени ме постъпката на човека, с когото се сбих първата вечер и когото едва не убих. Той дойде при мен и ми предложи приятелството си. Не повярвах на очите си! Не повярвах на ушите си. Стоях като поразен от гръм. Господи! Аз, великият войн, нямах смелост да го погледна в очите. Испитах срам. Сетих унижение каквото никога преди, дори и след поражение в битка, не бях изпитвал. Напуснах града без да се двоумя. Не можех да си обясня постъпката на този човек, който вместо да ме намрази, за онова, което му причиних (заради мен бе окуцал, бе готов да загърби болката си и да ми помогне. Трябваше да се махна! Нужно ми би да проумея постъпката му, да се вгледам в себе си. Открих едно местенце край брега – малък залив и заживях на него, сам. Морето излекува ранената ми душа. Отрезви пияната ми от гняв глава и ми върна увереността, че хубавото тепърва предстои. Че не короната е важна, а другото – хората. След година бях готов да поема десницата на човека, предложил ми приятелството си. Бях готов да застана до него, за да защитим нашия град от варварите. Заедно с него и със съгражданите ми направихме това място част от Рая.

Захария грубо се изсмял. Тоягата, която само преди минута чертаела произволни кръгове в пръста, замряла в костеливите му ръце и паднала върху несъразмерните каменни плочи. Слънцето за миг се скрило подплашено от свъсените му вежди и от мълниците, които играели в сините му очи.

— Рай! Що за глупост! Как си позволяваш да сравняваш мястото, където Господ приема блажените със селище, почитащо все още езическите традиции!

— Раят е вътре в нас – отвърнал спокойно Марк и се усмихнал. – Ние изграждаме камък по камък храма, в който да влезе Създателят ни. Никога няма да забравя думите на моята дойка: „Задоволявай се с това, което притежаваш и вземай само онова, което ти е необходимо. И знай, че ще се

чувстваш доволен, богат, успял.“ Приложих съвета ѝ тук, и да си призная, се чувствам удовлетворен.

Марк не доловил трепването на стареца. Двамата замълчали. Минали часове под знака на това тежко, неловко мълчание. Хората взели да се прибират по домовете си. Слънцето заслизало на запад, обагряйки небето в пурпур. Чак тогава Захария продумал:

— Не случайно в началото на нашия разговор споменах, че виждам корона на главата ти, сине! – незнайно как в ръцете на чужденеца се появил златен венец, обсипан със скъпоценни камъни. Те заблестели и хипнотизирали Марк. – Родината те чака, синко. Тя се нуждае от силната ти десница. Аз съм вече стар и немощен, а брат ти... Той се извърна от мен.... Той... Короната е твоя, стига да я искаш.

Вечерта се спускала бавно, по-бавно от обикновено, чакайки отговора на по-младия от двамата мъже. Звездите приветствали Луната. Вятърът любопитно се спирал над кралския атрибут и озадачен се стрелкал към Високия хълм. Все едно минали векове преди Марк да проговори, онемял и заслепен, с биещо до пръсване сърце.

— Красива е... Бях забравил как изглежда... – промълвил той. Гласът му треперил. Изпотените му длани поели украшението, заради което изгубил не само приятелите си, но и себе си. Пръстите му се плъзгали по камъните, по изящния кръст инкрустиран с рубини. Повторили, потретили, не спирали да се наслаждават и да се убеждават след всяко докосване, че са истинските – избраните от працядо му. От устните му се изтръгнала въздишка на облекчение, на вълнение, на отчаяние. Никой не могъл да знае какво изпитал в онзи миг Марк. Дали щял приеме короната, за която бленувал дълги години. Дали щял да я сложи върху главата си и да забрави, че заради нея загубил толкова верни приятели? Дали бил готов да изостави бедната къща, в която до днес се чувствал щастлив?

Захария гледал сина си и надеждата все повече и повече растяла, уголемявала се, превземала го. Искал, надявал се, мечтаел да види на трона – първородния си син, нежелания, прокудения. Знаел, че за него се насели легенди, че невзрачната сграда, която обитавал, не подхождала на благородния му произход, че единствен той притежавал силата